

ZƏYƏMÇAY HÖVZƏSİ TORPAQLARININ AQROİSTEHSALAT QRUPLAŞDIRILMASI

Mehriban Vəli qızı Məmmədova

Azərbaycan Memarlıq və İnşaat Universiteti, Bakı, Azərbaycan
E-mail: emil_8185@mail.ru

Tədqiqat obyektini olan Zəyəmçay hövzəsi daxilində torpaq fondunun təhlili aparılmış və torpaqların aqroistehsalat qruplaşdırılması həyata keçirilmişdir. Tədqiqatlar əsasında torpaq növmüxtəliflikləri 4 aqroistehsalat qrupuna bölünmüşdür: I qrup yüksək keyfiyyətli torpaqlar (100-81 bal): 91 bal (15070,13 ha və 14,44%); II qrup yaxşı keyfiyyətli torpaqlar (80-61 bal): 73 bal (22602,22 ha və 21,66%); III qrup orta keyfiyyətli torpaqlar (60-41 bal): 49 bal (42779,75 ha və ya 40,99 %); IV qrup aşağı keyfiyyətli torpaqlar (40-21 bal): 35 bal (23910,59 ha və ya 22,91%). Hövzə üzrə aqroistehsalat qruplarının orta hesabı bonitet balı isə 57 bal təşkil etmişdir. Hazırkı bazar iqtisadiyyatı şəraitində bu göstəricilərdən müxtəlif məqsədlər üçün istifadəsi mümkündür.

Açar sözlər: Zəyəmçay hövzəsi, aqroistehsalat qruplaşdırılması, şorlaşma, qranulometrik tərkib, taksonometrik vahid

<https://doi.org/10.59849/2409-4838.2024.1.31>

GİRİŞ

Torpaqların müqayisəli qiymətləndirilməsi (bonitirovkası) mərhələsində ən əhəmiyyətli tədbirlərdən biri torpaqların müxtəlif məqsədlərdən ötrü aqroistehsalat qruplaşdırılmasıdır. Elmi ədəbiyyatlarda torpaqların aqroistehsalat qruplaşdırılmasının bir neçə yanaşması təklif edilmişdir: genetik-istehsalat, aqroekoloji (torpaqların bonitet balları əsasında). Torpaqların genetik-istehsalat xüsusiyyətləri əsasında onların aqroistehsalat qruplaşdırılmasını iki yarım tipə bölünür: torpaqların kompleks aqroistehsalat qruplaşdırılması (torpaq taksonomik vahidlərinin – növmüxtəlifliklərinin kompleks xassə və əlamətlərinə görə qruplaşdırılması); torpaqların xüsusi aqroistehsalat qruplaşdırılması (torpaq taksonomik vahidlərinin torpağın hər hansı xassə və əlamətinə (şorlaşma, şorakətləşmə, eroziya və s.) görə qruplaşdırılması). Torpaqların bonitet ballarına görə aqroistehsalat qruplaşdırılmasını da iki qrupa bölmək mümkündür: torpaqların xüsusi aqroistehsalat qruplaşdırılması və torpaqların ümumi aqroistehsalat qruplaşdırılması. Torpaqların xüsusi aqroistehsalat qruplaşdırılması ayrıca götürülmüş kənd təsərrüfatı bitkisinin tələbinə uyğun olaraq torpaq taksonomik vahidlərinin (növmüxtəlifliklərinin) bonitet balları əsasında qruplaşdırılmasıdır. Qeyd edək ki, respublikamızda torpaqların aqroistehsalat qruplaşdırılmasının bu istiqamətinə son 30-40 ildə daha çox üstünlük verilir və aqrosənəyə komplekslərinin (çayçılıq, üzümçülük, pambıqçılıq və s.) yaradılmasından ötrü əhəmiyyətli vasitə kimi çıxış edir. Ümumi aqroistehsalat qruplaşdırılması ayrıca götürülmüş bitki və ya bitki qrupunun tələbi nəzərə alınmadan torpağın aqronomik cəhətdən əhəmiyyəti əsas götürülməklə aparılır. Bu istiqamətdə tədqiqatların mövcud torpaq ehtiyatlarının müasir vəziyyətinin qiymətləndirilməsi və kənd təsərrüfatı bitkilərinin düzgün yerləşdirilməsi baxımından əhəmiyyəti böyükdür.

MATERIAL VƏ METODLAR

Zəyəmçay hövzəsinin sahəsi təqribən 104362,69 hektar təşkil edir. Hövzənin yüksək dağlıq qurşağını əhatə edən suayrıcı hissələri əsasən Paleogenin Orta və Üst Eosen çöküntüləri ilə örtülmüşdür. Zəyəmçay hövzəsində iqlimin formalaşması ərazinin relyefinin mürəkkəbliyi ilə əlaqədardır. Günəşli saatların illik miqdarı 2000-2400 saat arasında dəyişir. Fəal temperaturun cəmi

($\Sigma T > 10^0$) $< 800-4500^0\text{C}$ təşkil edir. Lakin bu iqlim göstəricisi də yüksəklik qurşağından asılı olaraq dəyişir: suayrıcı hissədə - $< 800^0$; yüksək və orta dağlıq qurşağda – $800-2000^0$; orta və aşağı dağlıq qurşağda $2000-3700^0$; dağətəyi və düzənlik qurşağda $3800-4500^0$. Ərazidə orta illik temperatur yüksəklik qurşağından asılı olaraq $2-14^0\text{C}$ arasında dəyişir. Yüksək dağlıq qurşağda bu $2-6^0\text{C}$, orta dağlıq qurşağda $6-10^0\text{C}$, hövzənin dağətəyi və düzən hissəsində $10-14^0\text{C}$ təşkil edir [1, 4]. Ərazisinin 18,%-i və ya 18785,29 hektarı tipik qonur dağ-meşə, 14,3%-i və ya 14923,87 hektarı karbonatlı və qismən bozqırlaşmış qəhvəyi dağ-meşə, 12,7%-i və ya 13254,06 hektarı bozqırlaşmış qonur dağ-meşə karbonatlı qəhvəyi dağ-meşə torpaqlarının payına düşür. Zəyəmçay hövzəsi daxilində qalan torpaq yarım tipləri isə demək olar ki, bərabər şəkildə paylanmışdır: subasar allüvial-çəmən ($2504,7$ ha və ya $2,4\%$); çimli dağ-çəmən ($10436,27$ ha və ya $10,0\%$); karbonatlı dağ-qara ($3443,97$ ha və ya $3,3\%$); tipik dağ-qara ($2087,25$ ha və $2,0\%$); qaramtıl dağ-çəmən ($10853,72$ ha və ya $10,4\%$); yuyulmuş qəhvəyi dağ-meşə ($4174,51$ ha və ya $4,0\%$); tipik qəhvəyi dağ-meşə ($2817,79$ ha və ya $2,7\%$); tünd dağ boz-qəhvəyi ($1565,44$ ha və ya $1,5\%$); çəmən –boz-qəhvəyi ($9392,64$ ha və ya $9,0\%$); adi boz-qəhvəyi ($8035,93$ ha və $7,7\%$); açıq boz-qəhvəyi ($2087,25$ ha və ya $2,0\%$) [1, 5, 6]. Zəyəmçay hövzəsi torpaqlarının müqayisəli qiymətləndirilməsi və onun əsasında torpaqların aqroistehsalat qruplaşdırılması mövcud metodikalar əsasında aparılmışdır [2, 3, 5, 7, 8].

NƏTİCƏLƏR VƏ ONLARIN MÜZAKİRƏSİ

Torpaqların aqroistehsalat qruplaşdırılması istehsalat məqsədlərinə xidmət etməklə yanaşı, o bir sıra qiymətləndirmə tədbirlərinin (torpaqların iqtisadi qiymətləndirilməsi, torpaqların kadastr və normativ qiymətləndirilməsi) ilkin əsası kimi çıxış edir. Bunu nəzərə alaraq bizim tərəfimizdən Zəyəmçay hövzəsi torpaqlarının aqroistehsalat qruplaşdırılması həyata keçirilmişdir. Tədqiqatlar əsasında torpaq növmüxtəliflikləri 4 aqroistehsalat qrupuna bölünmüşdür (cədvəl 1).

I qrup – yüksək keyfiyyətli torpaqlar (100-81). Bu qrupa Zəyəmçay hövzəsində bəzi kənd təsərrüfatı bitkilərinin yetişdirilməsi, yem və meşə bitkililiyi üçün nisbətən əlverişli xassə və rejimlərə malik yüksək keyfiyyətli torpaqlar daxildir. Kənd təsərrüfatı istifadəsində olan yüksək keyfiyyətli torpaqlar, adətən, xüsusi meliorativ tədbirlər tələb etmirlər. Onlar qalın humus qatının olması, əlverişli qranulometrik tərkibi, strukturluğu, profil quruluşu və hava-su rejimi ilə seçilirlər. Bu qrupdan olan torpaqlar içində tipik dağ-qara, yuyulmuş dağ-qara, subasar allüvial-çəmən torpaqlar daha yüksək məhsuldarlığı ilə seçilirlər. Aqrotexnikadan düzgün istifadə edildiyi halda bu qrupdan olan torpaqlar Gədəbəy, Tovuz və Şəmkir rayonlarının ərazisində həm dəmyə, həm də suvarma şəraitində taxıl, yem bitkiləri, quru subtorpik meyvəçilik və tərəvəz bitkiləri altında yüksək məhsul vermək qabiliyyətinə malikdirlər. Zəyəmçay hövzəsi daxilində bu torpaqların orta hesabı balı 91 bal olub, ümumi sahəsi $15070,13$ ($14,44\%$) ha təşkil etmişdir (cədvəl 1 və şəkil 1).

II qrup – yaxşı keyfiyyətli torpaqlar (80-61). Bu qrupdan olan torpaqlar da birinci qrupda olduğu kimi nisbətən əlverişli struktur və qranulometrik tərkibi, hava-su rejimi və humus və qida maddələri tərkibi ilə seçilirlər. Lakin I qrup torpaqlar ilə müqayisədə bu göstəricilər nisbətən aşağı olduğuna görə bu torpaqların bonitet ballarının göstəriciləri də nisbətən ($80-61$ bal) aşağı olmuşdur. Burada əsas məhdudlaşdırıcı amil kimi torpaqların qranulometrik tərkibi (düzən torpaqlarda) və torpaq profilinin orta qalınlığı (dağ torpaqlarında) çıxış edir. Yuxalıq əlaməti burada demək olar ki, müşahidə olunmur. Bu qrupa daxil olan torpaqlardan Zəyəmçay hövzəsi şəraitində yem, tərəvəz, həmçinin subtropik meyvə bitkiləri (akkumulyativ ekoloji rayonda) altında istifadəsi zamanı tarlaqoruyucu və münbitliyi qoruyan aqrotexniki qaydaların gözlənilməsi tələb olunur. Bu torpaqların bir hissə torpaq profilinin orta qalınlığı ilə seçildiyinə görə aqrotexniki tədbir kimi kənd təsərrüfatı bitkilərinin düzgün yerləşdirilməsi tətbiq oluna bilər. Zəyəmçay hövzəsində bu qrupdan olan torpaqların orta hesabı balı 73 bal olub, ümumi sahəsi $22602,22$ ($21,66\%$) ha təşkil edir.

Cədvəl 1.

Zəyəmçay hövzəsi torpaqlarının aqroisthsalat qruplaşdırılması

Torpaqların keyfiyyət qrupu	Kontur №	Torpaqların adı	Bonitet balı	Sahəsi	
				ha	%
1	2	3	4	5	6
I qrup yüksək keyfiyyətli torpaqlar 100-81 bal	1	Ağırğilicəli qalın subasar allüvial -çəmən	88	321,6	
	37	Ortagilicəli qalın tipik dağ-qara	100	339,85	
	3	Ortagilicəli qalın subasar allüvial-çəmən	98	99,1	
	5	Yüngülğilicəli qalın subasar allüvial-çəmən	87	37,7	
	41	Ağırğilicəli qalın qaramtıl dağ-çəmən	90	1523,84	
	31	Ağırğilicəli qalın karbonatlı dağ-qara	82	610,78	
	33	Orta gilicəli qalın karbonatlı dağ-qara	91	113,37	
	71	Yüngülğilicəli qalın çəmən boz-qəhvəyi	89	4557,39	
	68	Ağırğilicəli qalın çəmən –boz-qəhvəyi	90	1034,57	
	69	Ortagilicəli qalın çəmən –boz-qəhvəyi	100	785,45	
	35	Ağırğilicəli qalın tipik dağ-qara	90	334,18	
	43	Ortagilicəli qalın qaramtıl dağ-çəmən	100	3456,2	
17.	Ortagilicəli qalın çimli dağ-çəmən	85	1856,1		
Orta hesabi bal			91	15070,13	14,44
II qrup yaxşı keyfiyyətli torpaqlar 80-61 bal	2	Ağırğilicəli orta qalınlıqlı allüvial- çəmən	71	246,8	
	4	Ortagilicəli orta qalınlıqlı allüvial-çəmən	78	457,9	
	6	Yüngülğilicəli orta qalınlıqlı subasar allüvial-çəmən	70	1341,6	
	70	Ortagilicəli orta qalınlıqlı çəmən boz-qəhvəyi	80	674,11	
	29	Gilli qalın karbonatlı dağ-qara	73	1488,66	
	26	Ortagilicəli qalın tipik qonur dağ-meşə	75	563,34	
	67	Gilli qalın çəmən-boz-qəhvəyi	80	2341,12	
	75	Ortagilicəli qalın adi boz-qəhvəyi	73	3451,45	
	76	Yüngülğilicəli qalın adi boz-qəhvəyi	65	884,93	
	32	Ağırğilicəli orta qalınlıqlı karbonatlı dağ-qara	66	521,38	
	40	Gilli orta qalınlıqlı qaramtıl dağ-çəmən	64	226,53	
	66	Ortagilicəli qalın tünd dağ boz-qəhvəyi	63	183,09	
	34	Gilli qalın tipik dağ-qara	80	532,65	
	44	Ortagilicəli orta qalınlıqlı qaramtıl dağ-çəmən	80	1976,0	
	52	Ortagilicəli qalın tipik qəhvəyi dağ-meşə	66	134,56	
	42	Ağırğilicəli orta qalınlıqlı qaramtıl dağ-çəmən	72	2216,35	
	39	Gilli qalın qaramtıl dağ-çəmən	80	1454,8	
	36	Ağırğilicəli orta qalınlıqlı tipik dağ-qara	72	851,54	
	73	Ağırğilicəli qalın adi boz-qəhvəyi	66	1035,28	
	38	Ortagilicəli orta qalınlıqlı tipik dağ-qara	80	29,03	
18	Ortagilicəli orta qalınlıqlı çimli dağ-çəmən	68	1991,1		

Orta hesabi bal			73	22602,22	21,66
III qrup orta keyfiyyətli torpaqlar 60-41 ba	9	Ağırilicəli qalın bozqırlaşmış qonur dağ-meşə	51	241,82	
	10	Ağırilicəli orta qalınlıqlı bozqırlaşmış qonur dağ-meşə	41	1563,9	
	12	Ortagilicəli orta qalınlıqlı bozqırlaşmış qonur dağ-meşə	46	1711,7	
	14	Yüngülilicəli qalın bozqırlaşmış qonur dağ-meşə	51	127,4	
	16	Ağırilicəli yuxa çimli dağ-çəmən	49	4091,2	
	72	Gilli qalın adi boz-qəhvəyi	58	2317,15	
	19	Ortagilicəli yuxa çimli dağ-çəmən	54	1452,5	
	21	Gilli qalın tipik qonur dağ-meşə	60	367,5	
	22	Gilli orta qalınlıqlı tipik qonur dağ-meşə	48	2342,1	
	24	Ağırilicəli orta qalınlıqlı tipik qonur dağ-meşə	54	1201,57	
	27	Ortagilicəli orta qalınlıqlı tipik qonur dağ-meşə	60	2178,14	
	45	Ağırilicəli qalın yuyulmuş qəhvəyi dağ-meşə	61	676,34	
	51	Ağırilicəli orta qalınlıqlı tipik qəhvəyi dağ-meşə	48	1212,12	
	74	Ağırilicəli orta qalınlıqlı adi boz-qəhvəyi	52	347,12	
	64	Ağırilicəli qalın tünd dağ boz-qəhvəyi	57	371,12	
	58	Ortagilicəli qalın karbonatlı və qismən bozqırlaşmış qəhvəyi dağ-meşə	60	1288,46	
	79	Ağırilicəli qalın açıq boz-qəhvəyi	50	120,11	
	80	Ağırilicəli qalın zəif şorlaşmış açıq boz-qəhvəyi	46	89,12	
	65	Ağırilicəli orta qalınlıqlı tünd dağ boz-qəhvəyi	45	1011,23	
	47	Ortagilicəli orta qalınlıqlı yuyulmuş qəhvəyi dağ-meşə	54	1000,6	
60	Ortagilicəli yuxa karbonatlı və qismən bozqırlaşmış qəhvəyi dağ-meşə	38	3146,12		
56	Ağırilicəli orta qalınlıqlı karbonatlı və qismən bozqırlaşmış qəhvəyi dağ-meşə	43	1762,08		
62	Yüngülilicəli orta qalınlıqlı karbonatlı və qismən bozqırlaşmış qəhvəyi dağ-meşə	43	810,37		
59	Ortagilicəli orta qalınlıqlı karbonatlı və qismən bozqırlaşmış qəhvəyi dağ-meşə	48	1067,89		
46	Ağırilicəli orta qalınlıqlı yuyulmuş qəhvəyi dağ-meşə	49	318,6		

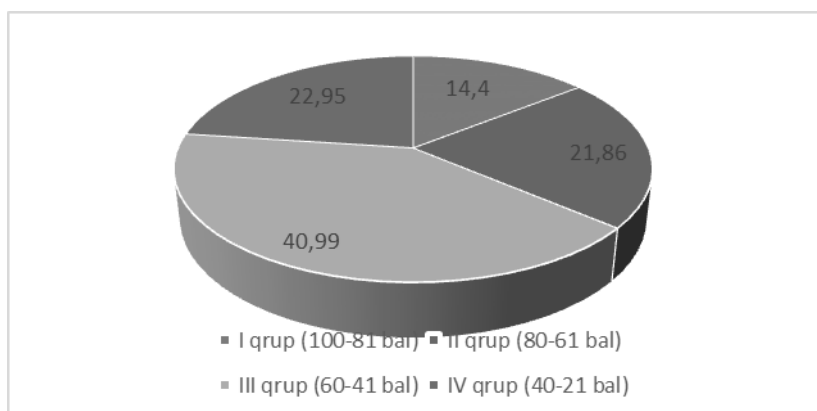
	61	Yüngülgillicəli qalın karbonatlı və qismən bozqırlaşmış qəhvəyi dağ-meşə	53	2306,12	
	55	Gilli qalın karbonatı və qismən bozqırlaşmış qəhvəyi dağ-meşə	48	280,0	
	53	Ortagillicəli orta qalınlıqlı tipik qəhvəyi dağ-meşə	53	678,1	
	77	Gilli qalın açıq boz-qəhvəyi	45	1027,10	
	50	Ağırillicəli qalın tipik qəhvəyi dağ-meşə	59	354,78	
	48	Yüngülgillicəli orta qalınlıqlı yuyulmuş qəhvəyi dağ-meşə	48	2044,97	
	30	Gilli orta qalınlıqlı karbonatlı dağ-qara	58	709,78	
	28	Yüngülgillicəli yuxa tipik qonur dağ-meşə	43	2790,02	
	81	Ortagillicəli qalın açıq boz-qəhvəyi	56	727,25	
	20	Yüngülgillicəli yuxa çimli dağ-çəmən	48	1045,37	
Orta hesabi bal			49	42779,75	40,99
IV qrup aşağı keyfiyyətli torpaqlar 40-21 bal	7	Gilli orta qalınlıqlı bozqırlaşmış qonur dağ-meşə	36	1201,8	
	8	Gilli yuxa bozqırlaşmış qonur dağ-meşə	29	2321,8	
	63	Yüngülgillicəli yuxa karbonatlı və qismən bozqırlaşmış qəhvəyi dağ-meşə	34	2401,56	
	11	Ağırillicəli yuxa bozqırlaşmış qonur dağ-meşə	32	3350,84	
	57	Ağırillicəli yuxa karbonatlı və qismən bozqırlaşmış qəhvəyi dağ-meşə	35	1861,27	
	13	Ortagillicəli yuxa bozqırlaşmış qonur dağ-meşə	36	1678,1	
	54	Yüngülgillicəli yuxa tipik qəhvəyi dağ-meşə	38	438,23	
	78	Gilli qalın zəif şorlaşmış zəif şorakətləşmiş açıq boz-qəhvəyi	37	123,67	
	49	Yüngülgillicəli yuxa yuyulmuş qəhvəyi dağ-meşə	39	134,0	
	25	Ağırillicəli yuxa tipik qonur dağ-meşə	38	3208,56	
	23	Gilli yuxa tipik qonur dağ-meşə	38	6134,06	
15	Yüngülgillicəli yuxa qonur dağ-meşə	32	1056,7		
Orta hesabi bal			35	23910,59	22,91
V qrup şərti yararsız torpaqlar < 20 bal	Çılpaq qayalıqlar, sıldırım dərələr və s. (qiymətləndirilməyə cəlb olunmayıblar)		-		-
Hövzə üzrə orta hesabi bal və ümumi sahə:			57	104362,69	100

III qrup – orta keyfiyyətli torpaqlar (60-41). Bu torpaqların (bozqırlaşmış qonur dağ-meşə, çimli dağ-çəmən, adi dağ boz-qəhvəyi və s. torpaqların növmüxtəliflikləri) I və II qrup torpaqlarla müqayisədə bir qədər əlverişsiz tərkibi və xassələri onlardan əlavə aqrotexniki və meliorativ tədbirlər olmadan yüksək məhsul əldə edilməsi (quru subtropik meyvəçiliyində, tərəvəzçilikdə, yemçilikdə) imkanını məhdudlaşdırır. Bu qrup daxilində olan torpaqlarda da məhdudlaşdırıcı amil kimi torpaq profilinin yuxalıqı, optimaldan kənar qranulometrik tərkibə malik olması çıxış edir.

Bu torpaqlardan səmərəli istifadənin təşkilindən ötrü eroziya proseslərinə qarşı səmərəli tədbirlərin görülməsi, bitki və bitki qruplarının ərazi daxilində düzgün yerləşdirilməsi, torpaq

resurslarından səməli istifadə etməkdən ötrü elmi cəhətdən əsaslandırılmış təsərrüfatdaxili və təsərrüfatlararası yerquruluşu işlərinin təşkil edilməsi tələb olunur. Bu qrupdan olan torpaqların orta hesabı balı 49 bal olub sahəsi 41567,63 (39,8%) ha təşkil etmişdir.

Şəkil 1. Zəyəmçay hövzəsində aqroistehsalat qruplarının xüsusi çəkisi (%-lə)

IV qrup – aşağı keyfiyyətli torpaqlar (40-21). Bu qrupa torpaq profilinin qalınlığı yuxarı olan, müxtəlif dərəcədə eroziyaya məruz qalmış şorlaşmış və şorakətləşmiş, bozqırlaşmış qonur dağ-meşə, yuyulmuş qəhvəyi dağ-meşə, açıq boz-qəhvəyi və digər torpaqların növmüxtəliflikləri daxildir. Əlverişsiz tərkib və xassələrə malik olmasına baxmayaraq, mürəkkəb və baha başa gələn meliorativ və aqrotexniki tədbirləri tətbiq etməklə, həmçinin səmərəli yerquruluşu layihələri (kənd təsərrüfatı yerlərinin elmi əsaslarla yerləşdirilməsi, suvarma və melirasiya sistemlərini və digər mühəndiz qurğularının qurulması və s.) həyata keçirməklə bu torpaqların bir çox kənd təsərrüfatı bitkiləri altında istifadəsini təmin etmək mümkündür. Bu qrupdan olan torpaqların orta hesabı balı 35 bal olub, ümumi sahəsi 23910,59 ha (22,91%) təşkil etmişdir.

V qrup – şərti yararsız torpaqlar (<20). Bu qrupdan olan torpaqlar qiymətləndirilmə zamanı nəzərə alınmamışdır. Ona görə də bizim tədqiqatlarımızın obyektini kimi götürülməmişdir. Bura çılpaq suyarıcı ekoloji rayonda çılpaq qayalıqlar, daş yığınları, akkumlyasiya rayonunda şoranlıqlar və s. daxildir.

Cədvəl 2.

Torpaqların aqroistehsalat qruplaşdırılmasının yekun cədvəli

Aqroistehsalat qrupları	Bonitet balı	Sahəsi	
		ha	%
I qrup yüksək keyfiyyətli torpaqlar (100-81 bal)	91	15070,13	14,44
II qrup yaxşı keyfiyyətli torpaqlar (80-61 bal)	73	22602,22	21,66
III qrup orta keyfiyyətli torpaqlar (60-41 bal)	49	42779,75	40,99
IV qrup aşağı keyfiyyətli torpaqlar (40-21 bal)	35	23910,59	22,91
Hövzə üzrə orta hesabı bal və ümumi sahə:	57	104362,69	100

Beləliklə, Zəyəmçay hövzəsi torpaqlarının aqroistehsalat qruplaşdırılmasının yekun balları aşağıdakı şəkildə düşmüşdür (cədvəl 2): I qrup yüksək keyfiyyətli torpaqlar (100-81 bal): 91 bal (15070,13 ha və 14,44%); II qrup yaxşı keyfiyyətli torpaqlar (80-61 bal): 73 bal (22602,22 ha və 21,66%); III qrup orta keyfiyyətli torpaqlar (60-41 bal): 49 bal (42779,75 ha və ya 40,99 %); IV qrup aşağı keyfiyyətli torpaqlar (40-21 bal): 35 bal (23910,59 ha və ya 22,91%). Hövzə üzrə aqroistehsalat qruplarının orta hesabı bonitet balı isə 57 bal təşkil etmişdir. Torpaqların aqroistehsalat

qruplaşdırılmasının göstəriciləri əsasında tərəfimizdən Zəyəmçay hövzəsi torpaqların aqroistehsalat qruplaşdırılması xəritəsi (M=1:100000) tərtib edilmişdir. Bu tədqiqatlar əsasında Zəyəmçay hövzəsi daxilində torpaq resurslarından səmərəli istifadənin optimallaşdırılması yolları işlənmişdir.

YEKUN NƏTİCƏ

Zəyəmçay hövzəsinin ekoloji şəraitinin və torpaq fondunun səciyyəsi verilmiş, hövzəsi torpaqlarının aqroistehsalat qruplaşdırılması aparılmış və torpaq fondunun vəziyyəti aşağıdakı kimi olmuşdur: I qrup yüksək keyfiyyətli torpaqlar (100-81 bal): 91 bal (15070,13 ha və 14,44%); II qrup yaxşı keyfiyyətli torpaqlar (80-61 bal): 73 bal (22602,22 ha və 21,66%); III qrup orta keyfiyyətli torpaqlar (60-41 bal): 49 bal (42779,75 ha və ya 40,99 %); IV qrup aşağı keyfiyyətli torpaqlar (40-21 bal): 35 bal (23910,59 və ya 22,91%).

ƏDƏBİYYAT

1. Babayev, A.H. Torpaq keyfiyyətinin monitorinqi və ekoloji nəzarət. Dərslük / A.H.Babayev. – Bakı: “Qanun nəşriyyatı”, – 2011. – 263 s.
2. Babayev, M.P. Azərbaycan milli torpaq təsnifatının Beynəlxalq Sistemə inteqrasiyası. Monoqrafiya / M.P.Babayev, A.İ.İsmayılov – Bakı: “Elm”, – 2017. – 272 s.
3. Məmmədov, Q.Ş. Torpaqların ekoloji monitorinqi / Q.Ş.Məmmədov, S.Z.Məmmədova, C.Ə.Şabanov – Bakı: “Bakı Universiteti nəşriyyatı”, – 2017. – 280 s.
4. Məmmədov, Q.Ş. Azərbaycanda torpaq islahatı: hüquqi və elmi-ekoloji məsələlər / Q.Ş.Məmmədov. – Bakı: “Elm”, – 2002. – 412 s.
5. Məmmədov, Q.Ş. Azərbaycan Respublikasının Dövlət Torpaq kadastri: hüquqi, elmi və praktiki məsələləri / Q.Ş.Məmmədov. – Bakı: “Elm”, – 2003. – 448 s.
6. Məmmədov, Q.Ş. Torpaqların bonitirovkası. Dərslük / Q.Ş.Məmmədov, A.B.Cəfərov, A.S.Oruclu – Bakı: “SkyG”, – 2015. – 238 s.
7. Məmmədova, M.V. Zəyəmçay hövzəsinin dağ-boz qəhvəyi torpaqlarının müasir vəziyyəti // – Bakı: Azərbaycan Torpaqşünaslıq cəmiyyətinin əsərlər toplusu, – 2016. – s. 266-268.
8. Məmmədova, M.V. Zəyəmçay hövzəsində düzən torpaqların morfoqenetik xüsusiyyətləri // Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin yaranmasının 100 illiyinə həsr olunmuş professor-müəllim heyətinin, doktorantların və gənc tədqiqatçıların Beynəlxalq elmi konfransının materialları, – Bakı: 26-27 aprel, – 2018. – s. 192-196.

AGRICULTURAL GROUPING OF ZAYAMCHAY BASIN LANDS

M.V. Mammadova

An analysis of the soil fund was carried out within the research object, Zayamchay Basin, and the agro-production grouping of the lands was carried out. Based on the researches, soil diversity was divided into 4 agricultural production groups: Group I high-quality soils (100-81 points): 91 points (15070.13 ha and 14.44%); II group good quality soils (80-61 points): 73 points (22602.22 ha and 21.66%); III group medium quality lands (60-41 points): 49 points (42779.75 ha or 40.99%); IV group low-quality soils (40-21 points): 35 points (23910.59 or 22.91%). The average credit score of agro-production groups in the basin was 57 points. In the current market economy, these indicators can be used for various purposes.

Keywords: *Zayamchay basin, agricultural production, salinization, granulometric composition, taxonomic units*

СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННАЯ ГРУППА ЗЕМЕЛЬ ЗАЯМЧАЙСКОГО БАСЕЙНА**М.В. Мамедова**

Проведен анализ почвенного фонда в пределах объекта исследования Заямчайская котловина и проведена агропроизводственная группировка земель. На основании исследований почвенное разнообразие было разделено на 4 группы сельскохозяйственного производства: I группа почв высокого качества (100-81 балла): 91 балл (15070,13 га и 14,44%); Почвы II группы хорошего качества (80-61 балл): 73 балла (22602,22 га и 21,66%); Земли среднего качества III группы (60-41 балла): 49 баллов (42779,75 га или 40,99%); IV группа почв низкого качества (40-21 балл): 35 баллов (23910,59 га или 22,91%). Средний кредитный рейтинг агропроизводственных группировок бассейна составил 57 баллов. В условиях современной рыночной экономики эти показатели могут быть использованы в различных целях.

Ключевые слова: *Заямчайский бассейн, сельскохозяйственное производство, засоление, гранулометрический состав, таксономические единицы*